

The presence of the Minister of Sport in the shadow (opposition) government of Ukraine indicates an understanding of the importance of the directions of the ministry's activities. The author also analyzed the professional and political level of shadow ministers. We are prognosing that the Ministry of Youth and Sports of Ukraine will be maintained in the structure of the executive bodies of the state, and the struggle for the ministerial portfolio will be strengthened.

Key words: Ministry of Youth and Sport of Ukraine, minister, reorganization, political and sports activities, sports organization, political party, People's Deputy of Ukraine, shadow government.

Кулик Сергей. Профессионально-политический уровень министров Министерства спорта Украины. Украина входит в двадцатку самых спортивных стран мира. Поэтому назначение министра, ответственного за развитие физической культуры и спорта, актуально. Министерство молодежи и спорта Украины – многопрофильное министерство, одно из наиболее реформированных (по количеству раз) министерств Украины, а должность министра – наиболее «экспериментальная» после Помаранчевой революции и Революции достоинства. В статье на основе определенных критериев проанализированы профессиональный и политический уровни министров Министерства спорта Украины. Обобщаются особенности их профессионального и политического уровней, составлен типичный (среднестатистический) портрет министра. Прослеживаются положительные и отрицательные тенденции назначения министра и функционирования Министерства спорта в политическом спектре Украины.

Наличие должности министра спорта в теневых (оппозиционных) правительствах Украины свидетельствует о понимании важности направлений деятельности этого министерства. Нами также проанализирован профессионально-политический уровень теневых министров. Прогнозируем, что Министерство молодежи и спорта Украины будет сохранено в структуре органов исполнительной власти государства, а борьба за министерский портфель усилится.

Ключевые слова: Министерство молодежи и спорта Украины, министр, реорганизация, политическая и спортивная деятельность, спортивная организация, политическая партия, народный депутат Украины, теневое правительство.

Стаття надійшла до редколегії
30.09.2017 р.

УДК 328.185

Ігор Кушнар'юв

Еволюція політичної корупції в політичному процесі: історична ретроспектива

Проаналізовано процес еволюції політичної корупції. Досліджено політичні процеси та документи, починаючи від найдавніших держав. Аргументовано, що політична корупція сягає своїм корінням періоду зародження раннях держав. Визначено особливості проявів політичної корупції в старосхідних державах. Особливу увагу приділено вивченню проявів політичної корупції в античних державах. Акцентовано, що вже стародавні греки виділяли корупцію як руйнівний для держави чинник. Проаналізовано корупційну компоненту політики Риму на різних етапах розвитку цієї держави. Констатовано збільшення обсягів корупційних практик у Європі з початком Середньовіччя, що пов'язано з розвитком грошових відносин, зростанням державного апарату та ін. Звернено увагу на бюрократичну корупцію у Візантії й зародження антикорупційного механізму в Англії у формі незалежного аудиту. Зауважено, що сучасне розуміння корупції починає формуватися разом із переходом до Нового часу, коли утворюються централізовані держави. Проаналізовано перші закони, спрямовані на запобігання корупції. Розкрито вплив реформ виборчого права ХІХ – початку ХХ ст. на зменшення корупційним проявам під час виборчих кампаній. Історичну ретроспективу корупції доповнено аналізом новітніх тенденцій в еволюції політичної корупції, що пов'язано з набуттям проблемою характеру глобальної.

Ключові слова: політична корупція, політичний процес, вибори, лобізм, фінансування політичних партій.

Постановка наукової проблеми та її значення. Якщо під політичною корупцією розуміти сучасні формати, пов'язані із сучасними антитехнологіями фінансування партій, нецивілізованого лобювання, електоральними зловживаннями, то очевидно, що це явище не має давніх традицій унаслідок часового чинника появи названих вище політичних процесів. Проте окремі історичні факти слугують доказом зародження політичної корупції задовго до того часу, коли протиправні зловживання в

політиці стали предметом політологічного аналізу. Історія зберігає нам в описі політичних процесів і документах різних епох та народів низку фактів. Ретроспективний екскурс сприяє розумінню політичної корупції як явища, що має древні традиції, адже протиправні практики в політиці виникають «одночасно з формуванням соціальних порядків і структур, спрямованих на організацію та управління життям людей, і зумовлена вона далеко не найкращими рисами людини» [11, с. 90].

Аналіз досліджень із цієї проблеми. Проблематика еволюції політичної корупції у вітчизняній політичній думці є маловивченою. Цей сегмент антикорупційної проблематики представлений у доробку вітчизняних учених К. Бардоли, Г. Кохан, російських авторів Ю. Нісевича, О. Чечурова. Дослідження цих науковців не стосуються вузько ретроспективи політичної корупції, але елементи такого аналізу представлені в їхніх напрацюваннях на корупційну проблематику. Інформацію черпаємо насамперед із першоджерел, праць класиків історії політичної думки. Наша дослідницька мета – аналіз еволюційного процесу політичної корупції, її трансформації в нові форми, адаптовані під конкретну епоху.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Звернемося передусім до політичного процесу стародавніх східних держав і джерел, у яких проводиться його аналіз. У тогочасних писемних джерелах описано особливі відносини всередині еліт:

– відправною точкою в історичній ретроспективі корупції є правління царя Лагашу Урунімґіні (Уруканіги) [11, с. 90–91]. Цей правитель провів реформи задля запобігання зловживанням царських чиновників, суддів, зменшення поборів із храмового персоналу тощо;

– у «Повчанні Гераклеопольського царя своєму сину Мерікару» (III тис. до н. е.) висловлено рекомендації правителя спадкоємцеві своєї влади про те, що корупційним правопорушенням запобігає матеріальне возвеличування царем своїх вельмож;

– старовавилонський правитель Хаммурапі у своєму законнику теж пише про корупцію суддів (§ 5) і визначає показання, яке, утім, було доволі м'яке, бо тогочасне соціально нерівне суспільство узалежнювало розмір покарання від соціального статусу, а суддями були привілейовані авелуми;

– у староіндійському трактаті «Артхашастра» указується на антикорупційні функції правителя, який має запобігати посяганню на державну скарбницю. У трактаті названо аж сорок різновидів таких корупційних правопорушень.

У «Старому Завіті» згадується про службові зловживання, утиснення бідніших, які шукають правосуддя, та виправдовування винних за винагороду. У «Книзі премудрості Ісуса, сина Сираха», батько дає синові настанови, які можуть розцінюватися як посил для формування антикорупційної культури поведінки. А чи не найвідомішим фактом корупції історія наводить підкуп Іуди Іскаріота за 30 срібняків.

Перші спроби осмислення корупції як антисуспільного явища періоду Античності зроблено в Стародавній Греції. Відзначимо, що існують розбіжності у визначенні масштабів корупції в державі-«колиці демократії». Так, О. Чечуров зауважує, що вже «на ранніх етапах історії античних суспільств, коли ще не було професійних державних управлінців, корупція була практично відсутня, ми знаходимо окремі згадки про прояви цього феномену» [18, с. 158]. Це простежуємо в низці міркувань грецьких мислителів на теми справедливості, підпорядкованості, використання матеріальних ресурсів, влади тощо. Водночас думка про «майже відсутню корупцію» щодо того часу не є одностайною: окремі дослідники вказують, що вже в старогрецькій та особливо староримській державах корупція стала доволі поширеною [19, с. 158–165].

Античні греки були поціновувачами справедливості: «Приникни вухом до справедливості та геть забудеш про зловживання» (Гесіод) [17, с. 34], «справедливість охоплює усі інші чесноти» (Фокілід) [16, с. 78] і т. ін. У працях Платона натрапляємо чи не на першу згадку про корупцію: аналізуючи неправильні (розуміємо як «корупційних», «зіпсованих») режими (демократія, олігархія, тиранія), мислитель наголошував, що вони, замість керуватися законами, державним інтересом, слугують правителям [14, с. 290]. Арістотель це все «прив'язував» до щастя тих, ким правлять, їхнього добробуту згідно із законом [3, с. 156], що називають у сучасній теорії корупції державним інтересом [10, с. 174]. У роботі «Політика» мислитель виділяв корупцію як чинник, який здатен призвести державу до кризи або її занепаду. Прикладом такого процесу він уважав переродження монархії в тиранію. Боротьбу з корупцією Арістотель назвав основою забезпечення державної стабільності: «Найважливіше за будь-якого державного устрою – це за допомогою законів і решти

порядків облаштувати справи так, щоб посадовці не могли наживатися» [2, с. 631]; «тільки ті державні устрої, які працюють задля загального блага, є, згідно з чіткою справедливістю, правильними» [2, с. 639]. Відхилення ж від справедливості в державному ладі мислитель уважав головною причиною катастрофи держав: «Правопорушення прокрадаються в державне життя непомітно». Арістотель пропонував задля запобігання корупційним практикам заборонити одній особі займати кілька державних посад. У «Політиці» філософ писав, що найважливіше за будь-якого державного устрою – це за допомогою законів й іншого розпорядку облаштувати справу так, щоб посадовим особам неможливо було нажитися» [1, с. 183]. Значно пізніше Г. Гегель відзначав: «В Афінах існував закон, що зобов'язував кожного громадянина звітувати, на які засоби він живе; тепер же вважають, що це нікого не стосується» [5, с. 116].

Не можна оминати той факт, що однією з найкорумпованіших держав I тис. до н. е. був Карфаген. Грецький історик Полібій у «Загальній історії» писав: «у Карфагені ніщо не вважається ганебним, що приводить до прибутку [...]; претенденти на державні посади отримують їх шляхом відкритої сплати хабарів...» [15]. Наприкінці III ст. до н. е. корупція досягла таких масштабів, що, за словами автора «Історії Риму», німецького історика Т. Моммзена, в уряді та державних органах Карфагену домінувала партія, яка фактично відстоювала інтереси не власної держави, а Риму; і, що найприкріше, це було в роки протистояння між обома державами (Друга Пунічна війна).

В історії Стародавнього Риму, причому на всіх етапах розвитку цієї держави, теж зафіксовано прояви протиправних дій, які можна кваліфікувати як корупційні. Тогочасні мислителі робили спроби теоретико-методологічного осмислення сутності політичної корупції, її причин, методів запобігання тощо. У староримських «Законах XII таблиць» слово «согитреге» використовували на позначення зміни за винагороду показів у суді; у таблиці IX визначено покарання для таких суддів і посередників у формі смертної кари. Термін «согитро» у значенні «спричинити збитки», «загнати» використовує й Дигестах імператора Юстиніана (V ст. н. е.), зауважуючи, що фундаментальне поняття корупції впливає з грецького законодавства.

Загалом у Стародавньому Римі нараховувалося понад сорок різновидів корупції, а підкуп виборців і купівля посад були чимось природним та досить розповсюдженим. На ранньому етапі історії Риму, коли ще не існувало системи політичних акторів, мережі державного чиновництва, корупція також не була поширеною, як у період Республіки. Особливого розвитку корупція досягла, починаючи від пізньої Республіки: тоді про чиновників у джерелах писали, що вони приїздили бідними в багату провінцію, а від'їздили багатими з бідної (так, зокрема, описували римського намісника однієї з римських провінцій Публія Квінтілія Вара). Власне поява корупційні практики виникла тоді, коли в посадовців з'явилася можливість розпоряджатися ресурсами.

Дослідники римської історії зазвичай указують на зростання корупційних практик у Римі після великих завоювань II ст. до н. е. (Пунічні війни III–II ст. до н. е.). Великі постзавойовницькі багатства еліти зумовили небачений сплеск жадібності та, як наслідок, породили нові формати корупційних зловживань. Ці дії буквально не перебували в площині політичної корупції, а радше стосувалися переділу земельної власності: сенатори й еквіти захоплювали безоплатно великі державні землі. Боротьба народного трибуна Тиберія Гракха з римським Сенатом була спробою зупинити корупцію за допомогою справедливого розподілу земель. Проведений ним закон Семпронія (133 р. до н. е.) забороняв одній особі володіти землею понад установлену норму та передбачав створення комісії, яка б розподіляла державну землю серед римлян. Доля Гракха-старшого і його прихильників (їх убивство) продемонструвала, що може бути з тими, хто насмівся піднятися проти корупції.

Підкуп виборців (як явний, так і замаскований під пошук популярності) став звичним у Стародавньому Римі, особливо в період Пізньої Республіки. Історик Корнелій Непот описує, чому його приятель Аттика відмовляється від претензій на посаду: «Ані домагатися, ані отримувати вищі посади за звичаєм предків, із дотриманням законів, не стало можливим за щедрих роздач настільки широко розповсюдженого підкупу» [9]. Також Цицерон описує випадки зі своєї адвокатської практики, коли він виступав у таких справах (наприклад, «За Мурену», «За Планція», «За Флакка» та ін.). У творі «Про обов'язки» Цицерон описує щедрі роздачі та підкупи, оцінюючи ці способи набуття електоральної підтримки як ганебні й для тих, хто їх практикує, і для тих, хто приймає такі сумнівні дари. Подібні прийоми Цицерон висміює й у промові «За Сестія». Загалом уже в II ст. до н. е. підкуп

виборців був настільки узвичаєним, що держава створила спеціальні «постійні комісії» (*quaestiones perpetuae*) для розгляду такого типу справ. І Цицерон визнає, що сам факт появи таких комісій свідчить про глибоку моральну деградацію.

У Римі періоду Імперії зафіксовано випадок продажу трону. Торги за імператорський престол описані в історії Риму 195 р. н. е., коли за голоси виборців у форматі своєрідного аукціону велася справжня торгівля між Дідієм Юліаном та Сульпіціаном. Останній міг унаслідок торгів за трон заплатити кожному преторіанцю, який його підтримає, по 5000 драхм, а Дідій Юліан – по 6250, що й визначило вибір правителя.

Нумідійський цар Югурта так говорив про Стародавній Рим: «Продажне місто, приречене на швидку загибель! Тебе все можна було б купити, якби знайшовся покупець!» Узагалі виборці в Стародавньому Римі продавалися завжди. Римляни навіть почали вважати отримані ними від кандидатів на різні виборні посади гроші своєю законною винагородою. Зафіксовано лише один приклад боротьби влади з такою недоброчесністю виборців: імператор Октавіан Август роздавав виборцям свої особисті кошти, аби лише вони не вимагали нічого від кандидатів на посади, а оцінювали їх за професійними критеріями.

Саме в Римі, імовірно при імператорові Септімії Севері (кін. II – поч. III ст. н. е.), виникають лобістські корупційні практики. Під «лобі» розуміємо всього лише передне приміщення залу римського сенату, але там укладалися різноманітні неформальні угоди, які потім інституціоналізувалися офіційно. Сенаторам уже від республіканського періоду римської державності заборонялося займатися комерцією, тому через шлюби вони ріднилися із соціальним прошарком вершників (еквітів), які й вели їхні фінансові справи.

Загалом, починаючи від пізньої Республіки й аж до занепаду Риму, держава функціонувала в умовах системної корупції. Це навіть розглядається деякими дослідниками серед головних причин занепаду імперії. Утім, висока корупція була характерна насамперед для періоду від середини II ст. до середини I ст. до н. е.: у цей час панування олігархії фактично зник середній клас римського суспільства та посилювався контраст між багатством і бідністю. Позитивне антикорупційне значення мали реформи Октавіана Августа на початку I ст. н. е., передусім у частині посилення контролю за сенаторами.

За корупцію державного службовця карали, згідно з римським правом, смертю, штрафом чи пониженням статусу особи («громадянська деградація») (санкція залежала від тяжкості злочину). На пізньому етапі римської історії введено поняття «*crimen pecuniarum reputandarum*» – зловживання владою, здійснене державними службовцями з метою збагачення; у часи Цицерона навіть існував постійний суд для розгляду таких справ.

Цікавим є той історичний факт, що римляни в III–V ст. корумпували навіть своїх ворогів-варварів. Римські аристократи-полководці платили готам, гунам, вандалам, щоб ті не нападали на Рим. Таким чином верхівка германських племен була деякий час корумпованою.

Збільшення обсягів корупційних практик у Європі настає з початком Середньовіччя: тоді швидко розвиваються грошові відносини, зростає державний апарат, розмежування гілок влади не було. У християнській теології корупцію вважали гріхом, але водночас Тома Аквінський висловлювався, що вона водночас була виявом самої сутності суспільства. У середні віки корупцію почали розуміти як антисоціальне явище, яке пронизує суспільство від верхів до низів. У ці «темні» часи з корупцією (бюрократичною) боролися жорстко: корупціонерів спалювали на вогнищах, відрубували кінцівки. Жителі середньовічної Праги, наприклад, викидали з вікон ненависних чиновників.

У багатьох дослідженнях про Візантію увагу акцентовано на корупції як характеристиці цієї держави [4, с. 68–71; 8, с. 97–98; 12, с. 46]. Французький історик А. Гійу [6] підкреслює, що Візантія залишила приклади продажу посад: кожен чиновник вищого ешелону візантійської бюрократії офіційно купував свою посаду, що природно призводило до прагнення окупити капіталовкладення.

У середньовічній Англії одним із важливих механізмів боротьби з корупцією був незалежний аудит, першу згадку про який датовано 1130 р. Лондонське Сіті проходило аудит уже в 1200-ті р., а щодо початку XIV ст. існує згадка про виборність аудиторів [13]. Аудит спрямовувався на забезпечення підзвітності тих посадовців, які були розпорядниками коштів (протидія бюрократичній корупції). Наприкінці XVII ст. у Шотландії прийнято перший закон про заборону певним посадовцям одночасно бути ще й аудиторами – так поступово виник інститут незалежного аудиту.

Сучасне розуміння корупції починає формуватися разом із переходом до Нового часу, коли утворюються централізовані держави. Імпульсом до осмислення політичної корупції були праці Н. Макіавеллі, який порівнював корупцію із хворобою (зокрема сухотами): спершу її важко розпізнати, але легко лікувати; якщо ж хвороба запущена – діагностувати її легко, алевилікувати складно. Ці образні порівняння адресовано мудрим правителям, які повинні своєчасно виявити «недугу». А дещо пізніше Т. Гоббс у «Левіафані» акцентував увагу більше на правовому аспекті: «люди, котрі чваняться своїм багатством, сміливо скоюють злочини, сподіваючись, що їм удасться уникнути покарання шляхом корупції державної юстиції або отримати пробачення за гроші чи інші форми винагороди» [7, с. 229]. Корупція, за Гоббсом, є коренем, із якого виростає презирство до закону. Саме на XVII ст. припадає перший виступ британського парламенту проти корупції короля (Якова I Стюарта).

Отже, у Новий час поступово починає змінюватися ставлення суспільства до посадових зловживань; тут ідеться радше саме про бюрократичну, а не політичну корупцію. Популярний у той час суспільний договір передбачав, що піддані сплачують податки державі в обмін на те, що вона приймає закони та наглядає за їх неухильним виконанням. Водночас для Нового часу характерний виражений фаворитизм. Зауважимо, що виник він значно раніше: усілякі практики непотизму походять ще від роздачі римськими папами прибуткових посад, високих звань і майна (землі) близьким родичам.

Від кінця XIX ст. починають приймати закони проти корупції. Серед перших із них був британський Закон про хабарництво в публічних організаціях (1889), у якому визначено протиправний характер продажу публічних посад, порушення публічним посадовцем своїх обов'язків, зловживання владою.

У XIX ст. проведено масштабні реформи британського виборчого права, які позбавили політичне життя цієї країни від найвиразніших тогочасних проявів політичної корупції – т. зв. «кишенькових», «гнилих місцинок», тобто виборчих округів, які буквально купувалися та продавалися на парламентських виборах. У 1872 р. прийнято закон про таємне голосування, 1883 – про боротьбу з корупцією на виборах (доповнений законом 1906 р.), яким визначалися максимальні суми, які можна було витратити на виборчу кампанію.

До кінця XIX ст. в англійському праві вже чітко прописується особлива значущість антикорупційної боротьби; це закріплювалося у трьох законах: про хабарництво у публічно-правових організаціях (1889), про запобігання корупції (1906), про поправки до закону про запобігання корупції та доповнення до нього (1916). Звернемо увагу на акцентування у третьому нормативному акті на корупційних злочинах, спрямованих проти виборчих прав: привернено увагу до різних форм примусу виборців (купівля голосу, частування виборців, тиск на останніх і под.). У силу консервативності британської правової системи цей комплекс актів діяв аж до 2010 р.

Відомий дослідник проблематики політичної корупції Ю. Нісевич звертає увагу на потребу доповнення історичної ретроспективи корупції кількома фактами новітньої історії [11, с. 92]. Так, лише у 1990-х рр. було зняте своєрідне табу на вживання самого слова «корупція» в міжнародних відносинах. Наприклад, у період «холодної війни» при обговоренні теми допомоги країнам третього світу, замість слова «корупція» використовували евфемізм «слово на букву К (C-word)». Ставлення до терміна «корупція» почало змінюватися завдяки створенню в 1993 р. організації «Transparency International», а також після того, як на щорічному зібранні Всесвітнього банку (01.10.2006 р.) тодішній очільник Д. Вулфенсон у своїй промові відкрито назвав корупцію пухлиною й бар'єром на шляху розвитку. Саме відтоді політична та інші види корупції почали сприйматися як проблема глобальна, що потребує всебічного вивчення задля пошуку способів мінімізації в умовах сучасного суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Явище політичної корупції стало предметом наукових досліджень, набуло теоретичного оформлення, почало наповнюватися науковим змістом порівняно нещодавно (1970-ті рр.). Із кожним наступним десятиліттям виникають нові підходи до вивчення природи й особливостей політичної корупції, політична реальність ставить перед політологами нові запитання через появу нових форматів політичної корупції. Вивчення сучасних процесів, на нашу думку, не можливе без знання еволюційних тенденцій у розвитку корупційних практик у політиці. Саме ці знання дають змогу аналізувати новітні національні випадки політичної корупції, під кутом зору історичної ретроспективи оцінювати наявність політичної волі еліт до реалізації антикорупційних реформ, готовність громадськості знизу до протистояння корупційним практикам у політиці.

Джерела та література

1. Аристотель. Политика. Афинская полития / Аристотель ; пер. с древнегреч. С. И. Радцига. – Москва : Мысль, 1997.
2. Аристотель. Сочинения : в 4 т. – Т. 4 / Аристотель. – Москва : Мысль, 1983. – 830 с.
3. Аристотель. Політика / Аристотель ; пер. з давньогрец. та передм. О. Кислюка. – Киев : Основы, 2000. – 239 с.
4. Бардол К. Ю. Проблема византийской коррупции в историографии / К. Ю. Бардол // *Laurea II. Античный мир и Средние века: Чтения памяти проф. В. И. Кадеева*. Харьков : ООО «НТМТ», 2017. – С. 68–71.
5. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Гегель ; пер. с нем. ; ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсесянц. – Москва : Мысль, 1990. – 524 с.
6. Гийу А. Византийская цивилизация / А. Гийу ; пер. с франц. Д. Лоевского ; предисл. Р. Блока. – Москва : У-Фактория, 2005. – 552 с.
7. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббс. – Москва : Мысль, 2001. – 478 с.
8. Диль Ш. Основные проблемы византийской истории / Ш. Диль ; пер. с франц. и предисл. Б. Т. Горянова ; под ред. С. Д. Сказкина. – Москва : Гос. изд-во иностр. лит., 1947. – 184 с.
9. Корнелий Непот. О знаменитых иноземных полководцах. Из книги о римских историках / Непот Корнелий ; пер. с лат. и коммент. Н. Н. Трухиной. – Москва : Изд-во МГУ, 1992. – 208 с.
10. Кохан Г. Політична корупція як наслідок конфлікту між державою та суспільством / Г. Кохан // *Наукові записки ІІІІЕНД ім. І. Кураса НАН України*. – 2008. – Вип. 42. – С. 173–180.
11. Нисневич Ю. А. Коррупция в исторической ретроспективе с уточнениями и дополнениями / Ю. А. Нисневич // *Общественные науки и современность*. – 2015. – № 3. – С. 90–100.
12. Норвич Дж. История Византии / Дж. Норвич ; пер. с англ. Н. М. Заболоцкого. – Москва : АСТ. – 2010. – 586 с.
13. Опыт борьбы с коррупцией в Великобритании [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://stopkorupciya.blogspot.com/2014/09/blog-post_35.html.
14. Платон. Держава / Платон. ; пер. з давньогрец. Д. Коваль. – Київ : Основы, 2000. – 355 с.
15. Полибий. Всеобщая история в 40 книгах : в 2-х т. / Полибий ; пер. с древнегреч. Ф. Г. Мищенко. – Москва : АСТ, 2004.
16. Радциг И. Г. История древнегреческой литературы : учебник / И. Г. Радциг. – 5-е изд. – Москва : Высш. шк., 1982. – 487 с.
17. Фрагменты ранних греческих философов. От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики / под. ред. А. В. Лебедева. – Москва : Наука, 1989. – 576 с.
18. Чечуров А. В. Коррупция: историко-философская ретроспектива / А. В. Чечуров // *Вестник Волгоградского государственного ун-та. – Серия «Философия. Социология и соц. технологии»*. – 2010. – № 2 (12). – С. 158–163.
19. Robert O. Power and interdependence / O. Robert, J. Keohane, J. Nye // *Survival*. – 1973. – Vol. 15. – Is. 4. – P. 158–165.

Kushnarev Ihor. Evolution of Political Corruption: a Historical Retrospective. The process of evolution of political corruption is analyzed. Studying political processes and documents from the most ancient states. It is argued that political corruption reaches the roots of the period of origin of the early states. The peculiarities of manifestations of political corruption in the countries of the Middle East are determined. Particular attention is paid to the study of manifestations of political corruption in the ancient countries. It is emphasized that already the ancient Greeks identified corruption as a disruptive factor for the state. The corruption component of the policy of Rome at different stages of development of this state is analyzed. An increase in the volume of corruption practices in Europe since the beginning of the Middle Ages was attributed to the development of monetary relations, the growth of the state apparatus, and others. Attention was drawn to bureaucratic corruption in Byzantium and the emergence of an anti-corruption mechanism in England in the form of an independent audit. It is emphasized that the modern understanding of corruption begins to form together with the transition to the New Age, when centralized states begin to emerge. The first laws aimed at preventing corruption are analyzed. The influence of the reform of the electoral law of the 19th and the beginning of the XX century on the reduction of corruption manifestations during election campaigns is disclosed. The historical retrospective of corruption is complemented by an analysis of the latest trends in the evolution of political corruption, which is associated with the emergence of the problem of the global nature.

Key words: political corruption, political process, elections, lobbying, financing of political parties.

Кушнарєв Игорь. Еволюція політичної корупції: історическа ретроспектива. Аналізується процес еволюції політичної корупції. Изучаются политические процессы и документы, начиная от древнейших государств. Аргументируется, что политическая коррупция уходит своими корнями во времена зарождения ранних государств. Определяются особенности проявления политической коррупции в древневосточных государствах. Особое внимание уделяется изучению проявлений политической коррупции в античных

государства. Акцентируется, что уже древние греки выделяли коррупцию как разрушительный фактор для государства. Анализируется коррупционная компонента политики Рима на различных этапах развития этого государства. Констатируется увеличение объемов коррупционных практик в Европе с началом Средневековья, что связано с развитием денежных отношений, ростом государственного аппарата и др. Обращается внимание на бюрократическую коррупцию в Византии и зарождение антикоррупционного механизма в Англии в форме независимого аудита. Акцентируется, что современное понимание коррупции начинает формироваться вместе с переходом к Новому времени, когда образуются централизованные государства. Анализируются первые законы, направленные на предупреждение коррупции. Раскрывается влияние реформ избирательного права XIX – начала XX вв. на уменьшение коррупционных проявлений во время избирательных кампаний. Историческая ретроспектива коррупции дополняется анализом новейших тенденций в эволюции политической коррупции, что связано с приобретением проблемой характера глобальной.

Ключевые слова: политическая коррупция, политический процесс, выборы, лоббизм, финансирование политических партий.

Стаття надійшла до редколегії
25.09.2017 р.

УДК 324

Nataliia Liutko

Voters and Political Parties as the Main Subjects of the Election Process

The aim of the article is to reveal the content, political and legal status and current trends on the development of subjects of the election process. The method of the analysis of theoretical sources on the problems of determination of the subjects of the election process was used in the course of the research. It is marked that legally authorized representatives of the election process are its main subjects. The range of the subjects of the election process is very wide. The election process involves entities that perform one function or another, have a different scope of rights and responsibilities. The main subjects of the process are the maximum possible volume of rights – voters and parties that have the right to participate in virtually all stages of the election process.

Despite the significant amount of empirical material obtained as a result of election processes, this problem has not received a multidimensional and systematic research, and therefore requires further theoretical analysis.

Key words: Election process, subjects of the election process, elections, political party, voters.

Formulation of the Research Problem and its Resonance. The urgency of the research is determined by the fact that political and legal reforms are being carried out in Ukraine. One of the tasks of reforming should also be to improve the election system, which could ensure the rotation of power on the basis of democratic elections.

The Institute of Elections is one of the main institutes of the legislation of a democratic state. Through the elections, citizens exercise their will and function of creating nation-wide bodies and bodies of local self-government, through which, in turn, representative democracy is implemented. With the help of elections, the mechanism of harmonization of interests of various social groups and political forces is carried out, without which today the consensus of interests of the management of a multinational state is not possible.

The election process is a part of the overall political process and regime in a particular country. With the democratic regimes election process is a very important set of forms of interaction between civil society and the state – the transfer of power to representatives of society through the election process. As a result of purposeful political activity reaching socially significant result: the society is determined as the most complete implementation of the function of legitimation coordinators social processes for the state – to ensure law organizing and conducting election campaigns for candidates for elective office; providing an equal fight against the own right of the political rivals [7].